

Sygn. akt I PK 278/02

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 marca 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca)

Protokolant Dorota Białek

w sprawie z powództwa D. P., B. T., A. K.

przeciwko PKP SA Centrala - Zakładowi Gospodarowania Nieruchomościami w Ł.

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw

Publicznych w dniu 2 marca 2004 r.,

kasacji powódek od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w Ł.

z dnia 7 lutego 2002 r.,

oddala kasację.

Uzasadnienie

Powódki: [...] żądały od PKP S.A. Zakładu Przewozów Pasażerskich z siedzibą w Ł. zasądzenia tytułem odpraw pieniężnych następujących kwot: na rzecz D. P. – 17.916,04 zł, B. T. – 18.374,27 zł, A. K. – 17.098,70 zł. Powódki dochodziły tych odpraw na podstawie art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 15 listopada 2001 r. Sąd Rejonowy – Sąd Pracy w K. uwzględnił powództwa wraz z odsetkami ustawowymi i kosztami postępowania. Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne. Powódka D. P. była zatrudniona w pozwanym Zakładzie od dnia 18 września 1973 r., B.T. – od dnia 1 września 1975 r., a A. K. – od dnia 1 września 1974 r. Zakład ten, jako pracodawca, rozwiązał z powódkami stosunki pracy: z dniem 28 września 2000 r. D. P. i B. T., a z dniem 31 sierpnia 2000 r. – z A.K. Przyczyną tej decyzji były zamiany organizacyjne połączone ze zmniejszeniem zatrudnienia. Z tytułu tych rozwiązań powódki otrzymały rekompensaty pieniężne w wysokości sześciomiesięcznego wynagrodzenia na podstawie Paktu Gwarancji Pracowniczych oraz odprawy w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia na podstawie ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw. Wysokości tych świadczeń nie kwestionowały. W dniu 3 stycznia 2001 r. powódki wezwały stronę pozwaną do zapłaty odpraw pieniężnych po 30.000 zł dla każdej z nich, pomniejszonych o świadczenia pieniężne otrzymane na podstawie wskazanych wyżej tytułów. Strona pozwana odmówiła wypłaty żądanych świadczeń, podnosząc, że wypłaciła już rekompensaty i odprawy pieniężne oraz podkreśliła, iż ustawa z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” zaczęła obowiązywać od dnia 27 października 2000 r., a więc po rozwiązaniu z powódkami umów o pracę. Sąd Rejonowy ustalił ponadto, że wszystkie powódki w dniu rozwiązania z nimi stosunków pracy miały stałe miejsce zamieszkania na obszarze powiatu K., w

którym stopa bezrobocia przez cały 2000 r. była większa od przeciętnej stopy bezrobocia w kraju.

Sąd Rejonowy uznał, że roszczenia powódek są zasadne. Przepisy art. 48, art. 49 i art. 50 ustawy z dnia 8 września 2000 r. określają katalog pozytywnych i negatywnych przesłanek, od których zależy nabycie uprawnienia do przedmiotowego świadczenia. Powódki zaś spełniały wszystkie przesłanki pozytywne przy jednoczesnym braku przesłanek negatywnych, gdyż nie spełniały warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego. Sąd Rejonowy stwierdził ponadto, że stosunki pracy z powódkami zostały rozwiązane z przyczyn organizacyjnych dotyczących pozwanego zakładu, a ich zatrudnienie w nim trwało dłużej niż 5 lat. Wykładnia gramatyczna art. 48 wymienionej ustawy nie pozostawia wątpliwości co do tego, że odprawa pieniężna przysługuje pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w okresie od dnia 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2002 r., a nie od dnia wejścia w życie ustawy, tj. od 27 października 2000 r., gdyż w przeciwnym wypadku ustawodawca inaczej określiłby okres, w którym rozwiązanie stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy uprawniałoby do jednorazowej odprawy pieniężnej. Wysokość zasądzonych na rzecz powódek odpraw pieniężnych stanowi różnicę między otrzymanymi przez nie świadczeniami (tj. odprawą z ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. i rekompensatą z Paktu Gwarancji Pracowniczych) a kwotą 30.000 zł ustaloną ustawowo dla tych powiatów, w których stopa bezrobocia w dniu rozwiązania stosunku pracy z pracownikiem jest wyższa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju.

Od powyższego wyroku apelację złożyła strona pozwana, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 48, art. 49 i art. 50 wskazanej wyżej ustawy wskutek przyjęcia, że powódkom przysługuje odprawa pieniężna na podstawie jej art. 49 ust. 1.

Wyrokiem z dnia 7 lutego 2002 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. zmienił w ten sposób zaskarżony wyrok, że oddalił powództwo. Podkreślił, że stosunki pracy łączące strony ustały z przyczyn organizacyjnych dotyczących zakładu pracy przed wejściem w życie ustawy. Natomiast art. 48 i art. 49 ustawy dotyczą „pracowników”, a więc osób zatrudnionych w dniu jej wejścia

życie. Sąd Okręgowy nie zgodził się ze stanowiskiem Sądu Rejonowego, że wykładnia gramatyczna art. 48 ustawy wskazuje na objęcie nim pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w okresie od dnia 1 stycznia 2000 r. do dnia 31 grudnia 2002 r. Wprawdzie art. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 718) dopuszcza nadanie aktowi normatywnemu wstecznej mocy obowiązującej, niemniej gdyby to było zamiarem ustawodawcy, to określiłby w art. 48 i art. 49 ustawy datę, od której rozwiązanie z pracownikiem stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy rodziłoby prawo do odprawy pieniężnej. W tej sytuacji sformułowanie zawarte w art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, iż prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej mają pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy, odnosi się tylko do sytuacji, gdy rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło z wyżej wskazanych przyczyn w 2000 r., ale po wejściu w życie cytowanej wyżej ustawy

Kasację od powyższego wyroku złożyły powódki, zaskarżając go w całości. Zarzuciły naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 48, art. 49 ust. 1 oraz art. 50 ust. 1 ustawy będące skutkiem błędnego przyjęcia, że prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej mają pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002, ale dopiero od chwili wejścia w życie ustawy. Powódki wniosły o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na ich rzecz od strony pozwanej kwot określonych w pozwie wraz z odsetkami od dnia 22 stycznia 2001 r. i kosztami postępowania w sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Przepis art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” stanowi, że pracownicy PKP i PKP SA, z którymi rozwiązanie stosunków pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002 z przyczyn dotyczących zakładu

pracy, a którzy nie spełniają warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, mają prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej. Prezentowana przez powódki interpretacja powyższego przepisu mogłaby wprowadzić sugerować tezę, że użyte określenie „pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002”, oznacza pracowników zwolnionych w okresie od 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2002 r., lecz z samego tylko brzmienia przepisu nie można wyprowadzać wniosku, że dotyczy on także zwolnień dokonanych przed dniem wejścia w życie ustawy, tj. przed dniem 27 października 2001 r., skoro nie ma w przepisie żadnych wskazówek upoważniających do takiego wniosku. Pomijając bowiem określenie daty rozwiązania stosunków pracy w latach (2000 – 2002), przepis posługuje się określeniem „pracownicy”, co oznacza, że chodzi w nim o osoby, które w dniu wejścia w życie ustawy łączył z PKP stosunek pracy. Również wyrażenie „nastąpiło” (dotyczące rozwiązania stosunku pracy) nie przesądza o zastosowaniu ustawy do stanów sprzed jej wejścia w życie, skoro ustawa miała mieć i miała zastosowanie do stanów przyszłych. Przede wszystkim zaś ani z art. 48, ani z innych przepisów ustawy nie wynika wsteczne działanie ustawy. Przeciwnie, art. 83 ustawy stanowi, że ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem przepisów, które wchodzi w życie w terminie późniejszym (nie dotyczy to art. 48 – 50 ustawy). Wreszcie, pracownicy PKP, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane w związku ze zmniejszeniem zatrudnienia na zasadach obowiązujących przed wejściem w życie ustawy, otrzymali odprawę pieniężną według ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz rekompensatę na podstawie Paktu Gwarancji Pracowniczych. Brak jest zatem logicznego argumentu, który by uzasadniał przyznanie tym pracownikom jeszcze dodatkowo jednorazowej odprawy pieniężnej, przewidzianej w art. 48 dla osób, które zostały zwolnione z pracy w PKP, począwszy od dnia 27 października 2000 r. Gdyby przyjąć przeciwny punkt widzenia, to pracownicy zwolnieni w okresie od 1 stycznia do 26 października 2003 r. byłoby niesłusznie uprzywilejowani zarówno w stosunku do tych, którzy zostali zwolnieni z pracy przed dniem 1 stycznia 2000 r., jak i od dnia wejścia w życie ustawy.

Kwestia interpretacji art. 48 i art. 49 ustawy nasuwała wiele wątpliwości i była niejednolicie rozstrzygana w orzecznictwie. Rozbieżność ta wymagała usunięcia. Nastąpiło to w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03, przyjmującej, że: „prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia życie ustawy”.

W uzasadnieniu uchwały – poza argumentami przyjętymi przez skład orzekający w przedmiotowej sprawie – Sąd Najwyższy w powiększonym składzie podniósł, że interpretacja art. 48 i art. 49 ustawy powinna uwzględniać także brzmienie art. 83 tej ustawy oraz zasadę niedziałania prawa wstecz. Art. 83 stanowi, że ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem przepisów w niej wskazanych. Nie należą do nich art. 48 i art. 49 ustawy. Zatem logiczny wydaje się być wniosek, że ustawodawcy chodziło o rozwiązania stosunków pracy, które nastąpiły nie wcześniej niż 27 października 2000 r. Za powyższym rozumieniem intencji ustawodawcy przemawiają również wnioski wypływające z zasady niedziałania prawa wstecz. Przepis art. 3 k.c. zasadę tą potwierdza, stanowiąc, że ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że wynika to z jej brzmienia lub celu. Oznacza to, że akt prawny wchodzi w życie z dniem jego ogłoszenia. Co prawda, w przepisach wprowadzających może być oznaczona inna data wejścia w życie całego aktu prawnego lub poszczególnych jego przepisów, lecz problem wstecznego działania prawa mógłby powstać dopiero wówczas, gdyby ustawa określiła wcześniejszą datę swego obowiązywania niż data publikacji. Tego rodzaju sytuacja nie występuje jednak w ustawie z dnia 8 września 2000 r. Treść art. 83 jest bowiem jednoznaczna. Tym samym rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w płaszczyźnie wstecznego działania jej niektórych przepisów są zbędne.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 14 stycznia 2004r., III PZP 11/03, podkreślił również, że zwolnienia z przyczyn ekonomicznych następowały w PKP także przed wejściem w życie ustawy, a zatem bez związku z komercjalizacją i prywatyzacją, choć w związku z podzielonym na etapy programem restrukturyzacji

Polskich Kolei Państwowych jako przedsiębiorstwa państwowego. Świadczą o tym choćby kolejne pakiety gwarancji pracowniczych, w tym także ostatni – z dnia 19 marca 1998 r. Pakt ten kształtował korzystniej uprawnienia pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy niż przepisy powszechnie obowiązujące, wprowadzając między innymi dodatkowe świadczenie – rekompensatę pieniężną. Obowiązywał on do 26 października 2000 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście ustawy z życie. Logicznie i funkcjonalnie rzecz biorąc, przepisy ustawy zastępują jego postanowienia w przedmiocie preferencji w ukształtowaniu prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunków pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Stanowi to istotny argument przeciwko nadawaniu art. 48 i art. 49, jak i innym przepisom rozdziału 8 ustawy, „mocy wstecznej”. Ponadto objęcie tą regulacją pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed rozpoczęciem komercjalizacji, między 1 stycznia a 26 października 2000 r., pominięcie zaś wszystkich tych, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane z takich samych przyczyn przed 1 stycznia 2000 r., można by zakwestionować w aspekcie zasady równego traktowania pracowników. Wreszcie Sąd Najwyższy podejmujący uchwałę stwierdził, że problemy występujące na tle wykładni art. 48 i art. 49 ustawy wymagają uwzględnienia art. 216 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem, „środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie”. Tego rodzaju postanowienie wymaga więc ścisłej, restryktywnej wykładni przepisów ustawy z dnia 8 września 2000 r., ograniczającej dodatkowe uprawnienia pracowników do świadczeń nie wynikających wyraźnie z tej ustawy.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę powódek nie znalazł podstaw do odstąpienia od stanowiska zajętego przez skład powiększony Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 14 grudnia 2003 r., III PZP 11/03, wobec czego stosownie do art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację jako niezawierającą usprawiedliwionych podstaw.